

ANNA AHMATOVA

*yaban balı
özgürlük kokar*

CAN

DÜNYA ŞİİRİ

Türkçesi: GÜNEŞ ACAR

ANNA AHMATOVA

yaban balı
özgürlük kokar

seçme şiirler

Can Yayınları: 1715
Dünya Şiiri: 9

© Güneş Acar
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2008

1. basım: Ada Yayınları, 1985
Can Yayınları'nda
1. basım: Şubat 2008

Yayına Hazırlayan: Celâl Üster

Kapak Resmi: Yuri Annenkov, 1921
Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası
ISBN 978-975-07-0919-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĐITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

ANNA AHMATOVA

yaban balı
özgürlük kokar
seçme şiirler

türkçesi: güneş acar

önsöz: ferit edgü

resimler: natalya gonçarova

CAN YAYINLARI

Anna Ahmatova, 1889'da Odessa kenti yakınlarında doğdu. İlk şiiri "ses"i 11 yaşında yazdı. 21 yaşında, "güzel duruldu", yalınlığı ve biçim yetkinliğini savunan Akmeistlere katıldı. 1911'de Paris'te Modigliani ile dostluk kurdu. İlk kitapları *Akşam* (1912) ve *Güldeste* (1914) ile adını duyurdu. 1917'de *Beyaz Sürü*, 1922'de *Anno Domini MCMXXI Yılı* adlı kitapları yayınlandı. 1920'lerden başlayarak, resmî Sovyet eleştir-menlerince "burjuva ve aristokrat" olarak nitelendi. 1930'lardan sonra baskısını artıran Stalincilikten dönemin önemli edebiyatçı, tiyatroc ve ressamı gibi Ahmatova da nasibini aldı. Yine de, Sovyet Yazarlar Birliği üyesi olarak, arada bir şiirleri yayınlandı. II. Dünya Savaşı yıllarını Taşkent'te geçirdikten sonra Leningrad'a döndüğünde, Politbüro üyesi, badnazlıdın simgesi Andrey Jdanov tarafından "erotik gizemci" ve "Sovyet halkına yabancı" olmakla suçlanarak Yazarlar Birliği'nden atıldı. Tüm bu süre içinde, çektiği acılara şiiriyle karşı koydu ve Rus şiirinin yüz akı bir anıt gibi yücelti. Stalin'in ölümünden sonra, kültür yaşamında "buzların çözülmesi" döneminde, Ahmatova saygınlığını giderek yeniden kazandı. Lirik şiirlerinden oluşan *Requiem*'i 1930-57 arasında yazdı. Ahmatova'nın 1940-62 arasında üstünde sürekli çalıştığı en uzun yapıtı *Kahraman Olmayan Şiirler*, 1976'ya kadar Sovyetler Birliği'nde yayınlanmadı. Bu yapıt, Ahmatova'nın kendi felsefesi, yaşamının anlamı ve şiirsel yaratımı üstüne son sözlerinin güçlü, lirik bir özeti oldu. 1964'te İtalya'da verilen uluslararası şiir ödülü Etna-Taormina'yı kazanan Ahmatova'ya, ertesini yıl Oxford Üniversitesi'nce onursal doktorluk unvanı verildi. Ahmatova, 1966'da Moskova yakınlarındaki Domodedovo'da bu dünyadan geçti.

Anna Ahmatova'nın Çileli Yaşamı ve
Oladanüstü Şiiri Üzerine Birkaç Sözcük / Ferit Edgü 9

AKŞAM (1912)

Durma Orda	19
Kapı Yarı Aralık	20
Uykusuz Gece	21
Göm Beni	22
Severdi	23

TESPİH (1914)

Aynı Bardaktan	27
Selâm	28
Her Gün	29
Uykusuzluk	30

AK UÇUŞ (1917)

Beyaz Evini	35
Bilgelidin	36
Yakarı	37
Bir Kuyunun	38

DARI (1921)

Bu Yüzyılın	43
Şimdi	44

ANNO DOMİNİ MCMXXI (1922)

Yiyip Bitirme Kendini	49
Ben Onlardan Dedilim	50
MCMXXI	51
Yaşayanlar Arasında Dedilsin	52
Birçokları İçin	53

SAZ (1940)

Yaban Balı Özgürlük Kokar	57
En Karanlık	58

YEDİNCİ KİTAP (1936-1964)

Yaratı	63
Okur	64
Şiir Üzerine	66
Bindokuzyüzkırk I	67
Bindokuzyüzkırk IV	68
Bindokuzyüzkırk V	69
Vur	70

REQUİEM (1930-1957)

Hayır, Yabancı Bir Gökkubbenin Altında Dedilim	75
Önsöz Yerine	76
İthaf	77
Sunu	78
I	79
II	80
III	81
IV	82
V	83
VI	84
VII Karar	85
VIII Ölümüne	86
IX Ve Çılgınlık, Kanadıyla	87
X Haça Gerilme	88
Sondayı I	89
Sondayı II	90

ANNA AHMATOVA'NIN
ÇİLELİ YAŞAMI VE OLADANÜSTÜ ŞİİRİ
ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZCÜK

Öyle yazarlar, şairler vardır ki, onların yazdıklarını, yaşamlarından; yazgılarını ülkelerinin somut gerçeklerinden soyutlayamazsınız. Dahası, içinde yaşadıkları koşulları, tarihsel dönemi, özel yaşamlarını (“başlarından geçenleri”) bilmeden, yapıtlarını gerçek boyutları içinde algılayamazsınız. Anna Ahmatova bu tür şairlerdendir.

1960’larda, Fransızca’ya çevrilen şiirlerini ilk okuduğum günden bu yana, ne zaman onun şiiriyle, karşılaştıysam, aynı hüznü, aynı onanmaz acıyı, aynı burukluğu duydum yüredimde.

Her okurun (hattâ her şairin) yaşamının belli bir döneminde sevdiği, tutkunu olduğu şairler, yazarlar, ressamlar vardır. Aradan geçen zamanla, bu ilgi, sevgi, tutku (ne dersiniz deyin) çödü kez yitip gider, yerini bir başkasına bırakarak. Delikanlılığınızda önemsediniz, yere göde sıddıramadığınız her şairi, otuzunuzda, kırkınızda, hele hele ellinizden sonra da yere göde sıddıramıyorsanız, bunun adı, çödü kez tutarlılık dedil, olsa olsa yerinde saymadır. Ama gene de gençlik yıllarında yolunuza çıkmış öylesine kişiler olabilir ki, size yaşam boyunca yapıtlarıyla eşlik edebilirler.

Anna Ahmatova da, çeyrek yüzyıl boyunca, her şiiri önünde ilk okududum günkü gibi heyecanlandım, kimi zaman altüst oldudum, kimi zaman soluksuz kaldım, çoğu kez, “yazmanın ne gereği var?” soruma inandırıcı bir yanıt buldum, bugün, benim için artık sayıları iki elin parmaklarından çok olmayan şairlerden biridir. Üstelik kendi dilinde okuyamadım ve şiirin çevrilemezliğini bildim halde.

Kuşkusuz aslolan şiirdir. Tüm sanat yapıtlarında olduğu gibi yapıtın kendisidir. Ama okur, eleştirmen, araştırmacı, edebiyat tarihçisi, şiirin ardında şairi arayabilir: Düşlerini ve varolmayan esin perisini dedil. Şiirin çıkış noktası olan bir olayı, yaşanmış bir zaman dilimini, toplumsal bir kavgayı ya da kaygıyı, bir resmi, bir fotoğrafı, bir mektubu, bir günlük parçasını... Çağdaş yazım kuramlarından birçoğunun ileri sürdüğü gibi, boş, yanıltıcı, gereksiz bir çaba da olmayabilir bu.

Kuşkusuz yaşamla şiirin örtüşmesi, her zaman, her şairde; yukarıda dile getirmeye çalıştığım gibi geçerli olmayabilir. Bu örtüşmeyi özellikle istemeyen şairlerin, büyük şairlerin sayısı belki diderlerinden daha da çoktur. Burda sözünü ettim yaşam, söylemek gerekli mi, günlük yaşamdır. Günlük yalnız yaşam. Bunun algılanması, duyumsanması ve şiire yansımalarıdır. Öylesine ki, bu tür şiirin zamanı, tarihi bile vardır: Dile getirdiği olay, o şiire kaynaklık eden “an”dır bu; şiirin yaratılma süreci ya da (kimi) şiirin içinde varolan süreç dedil.

Ahmatova’nın şiirleri yayımlanmaya başladığında (1910’lar) Fransa’da, İtalya’da, Almanya’da ve Rusya’da “sanatta devrim” yıllarıdır. Öncü (*avant-garde*) sanat gerek şiirde, gerek plastik sanatlarda yepyeni atılımlar içindedir. Rusya’da, plastik sanatlar, bu ülkenin tarihinde görülmemiş bir yenilik içindedir. (Maleviç, Tatlin, Kandinsky, Gonçarova vb.)

Şiirde ilk önemli yenilik, o yıllarda Rus şiirine egemen görünen sembolistlere karşı tepkiden doğar: Akmeizm. Ahmatova’nın eşi Gumilev’in önderliğindeki bu akım, adını Yunanca bir sözcükten türetmiştir. Sembolizmin karanlığına karşı “sağlıklı, ayakları yere basan, aydınlık bir sanat”ı önermekte ve yol gösterici usta olarak da Rabelais’yi, Villon’u ve... Theophile Gautier’yi görmekte dirler.

1889'da Odessa yakınlarında doğan, on yaşlarında ilk şiirlerini karalayan, on üç yaşında Baudelaire, Verlaine gibi lânetli şairleri Fransızcasından okuyan, yirmi yaşlarında günün öncü dergilerinde şiirleri yayımlanan Anna Ahmatova (asıl adı Anna Andreyev Gorenko) ilk şiir kitabı AKŞAM'ı Akmeizm'in yepyeni bir sanat akımı olarak ortaya çıkardı yıllarda yayımlar (1912). Böylece adı, ister istemez akmeist şairler arasında anılmaya başlar. İki yıl sonra yayımladığı kitabıyla (Tespîh) büyük bir üne ulaşır. Kitap kısa zamanda tükenir ve birbiri ardısıra altı basım yapar. 1916 savaş (Gumilev cepheye gider), 1917 devrim ve içsavaş yıllarıdır. Birçok yazar-çizer Batı'ya, Avrupa ülkelerine göç eder. Şiirin köklerini engin Rus topraklarının, kendisini, ezilmiş halkının dışında göremeyen Ahmatova, ne içsavaş yıllarında, ne de daha sonraki acılı, karanlık yıllarda yurdundan ayrılmayı düşünecektir.

1921'de (özellikle Kronstadt ayaklanmasından sonra) ülkeye devlet terörü yerleşmeye başlar. Bu terörün ilk kurbanlarından biri, Ahmatova'nın ilk eşi, cepheden sağ-salim dönmüş olan şair Gumilev'dir. Dostlarının "ülkenin bu üç-dört büyük şairinden biri"ni kurtarma yolundaki çabaları sonuç vermez. "İlgililerin" verdiği yanıt, yeryüzünün dört bir yanındaki zorbalardan verildiği yanıttan farksızdır: "Bir şairin ne ayrıcalığı var ki?"

Evet, şairlerin hiçbir ayrıcalığı yoktur, hattâ yalnızca şiir yazmaları zindanı boylamaları ya da idam edilmeleri için yeterli bir nedendir. 24 Ağustos 1921 günü idam edilir Gumilev – dudaklarında sönmemiş bir sigara. Çok geçmeden, kendilerinden olmayan her yazara, her sanatçıya savaş açanlar, Ahmatova ve "benzerlerine" karşı saldırıya geçerler. Ahmatova'nın payına bu saldırılardan, "Yataklık şair", "Halk düşmanı", "Mezarlık kuşu" gibi nitelermeler düşer. (Öyle görülüyor ki, çamur atmanın solu sağdı olmuyor.) Devrimin başta gelenleri arasında, sanata, edebiyata yakınlığıyla bilinen "Edebiyat ve Devrim"ın yazarı Troçki, daha sonraları da devrimci (üstelik şiiri de devrimci!) Mayakovski de, bu dönemde acı eleştirmelerini esirgememişlerdir Ahmatova'dan.

Ama şairin hakkını şaire veren yalnız onun şiirlerini okuyan, ezberleyen okurlar dedildir; yürekli, namuslu, tutarlı eleş-

tirmenler de çıkabilir: “Anno Domini MCMXXI” yayımlandı-
dında, N. Ossisli imzasıyla yayımlanan bir yazı Ahmatova’nın
addaş Rus şiirinde ilk sırayı alan şairlerden biri olduğu belirtil-
dikten sonra şöyle sürer: “Ahmatova, Rusya’yı devrimci inançları
için dedil, ulusuna duyduğu badlar dolayısıyla bırakıp gitmemiş-
tir. Kuşkusuz biz devrimcilerden biri dedildir Ahmatova; ama
hakkını teslim edelim: Bir şair için en önemli niteliklere sahiptir
o. Namusludur, tutarlıdır ve yurttaşlık bilincine sahiptir.”

Kültür ve sanat yaşamında terörün fırtınası estidinde, böy-
lesi tekil sesler bir fısıltı gibi kalır ve bir daha da duyulmaz olur.
Tabii yalnız bu saygılı sesler dedil, şairin de sesi kesilmiştir. Artık
kendi yurdunda ve kendi dilinde bir sürgünlük serüveni başlaya-
caktır. Yalnız Ahmatova için dedil, kalemini yukarıdan gelen
buyruklara göre kullanmayan, bildiğinden şaşmayan, hemen tüm
yazar-çizerler için. Ahmatova’nın şiirlerinin yayımlanması
yasaklanır. Yayımlanmış kitaplarından kalanlar yok edilir. Ama
o, her zaman ulaşacadı bir okuyucusu olduğu inancıyla sürdürür
şiirini.

“Ve aynada okumak gerek beni”

der bu dönemde yazdığı şiirlerinden birinde. Açıklamak gerekli
mi: “Ben (zorunlu olarak) tersinden yazıyorum, aynaya tut yaz-
dıklarımı okuyucu, orda doğrusunu okuyacaksınız!” der gibidir.
(Sanırım burda “gibi” fazla.)

Umutların, umutsuzlukların; fırtınaların, boraların döne-
midir yaşadığı. Gumilev idam edilmiş, bir başka büyük şair
Yesenin intihar etmiştir. “İntihar etmek kolay, güç olan yaşamı
kurmaktır.” Hayır Ahmatova’nın dedil, Mayakovski’nin sözleri-
dir bunlar Yesenin’in ölümünün ardından söylenen. Ne var ki,
aradan beş yıl geçmeden Mayakovski de şakadına tabancayı daya-
yacaktır: “Aşkın kayıdı geredin kayalarına çarptı...”

Acılar tükenmez. Birinci eşi Gumilev’den olan odlu, “karşı-
devrimci” olduğu suçlamasıyla tutuklanır. Büyük ozan Mandel-
stam bir gece yarısı evinden alınıp götürölür. Yeni Sovyet
edebiyatının iki büyük öykücüsü Babel ve Olyeřa da diktikleri
fidan daha adaca dönmeden gözlerini kaparlar bu dünyaya.

Upuzun bir gecedir süren, yıllar boyu sürüp gidecek, gidenlerden haber gelmeyecek ya da yalnız kara haber gelecektir. Suçları yalnız ülkelerini, özgürlüdü sevmek olan, işleri yalnızca sözcüklerden, görüntülerden, renklerden bir dünya yaratmak olan bu insanlar, yalnızca boyun edmedikleri, yalnızca çizilen çizgiyi izlemedikleri için (“Aykırılar!”) suçlanır ve cezalandırılırlar.

Ahmatova, Sibirya’ya dedil, ülkesinin kültür ve sanat yaşamının dışına sürülmüştür. Hem de, ne mene suçlamalarla! Stalincilidin en azgın döneminde, bu sözümona toplumcu sanat kuramının yaratıcısı Andrey Jdanov, Ahmatova’nın şiirlerini şu sözcüklerle niteleyecektir: “Ahmatova’nın şiirinin malzemesi baştan sona bireycidir. Kilise mihrabıyla yatak odası arasında gidip gelen bir kadının şiirleridir bunlar... Bir yarısı rahibe, öbür yarısı fahişe; daha doğrusu, hem rahibe, hem fahişe olan birinin, fuhuşla duanın karışımı şiirleridir bunlar...”

İnsanlık onurundan böylesi yoksun suçlamalara ne yanıt verebilir bir insan; bir şair; bir kadın-şair? Özellikle söz hakkı elinden alınmışsa? Ahmatova, acısını içine gömen, sonra da sözcüklere dökendir. Bir kavga şairi dedildir o, yaşamın şairidir. Yalnız yaşadıklarını ve yaşanılanı dile getirir. Dünya görüşünü, siyasal inançlarını, yalnız yaşadığı günü, dönemi dedil yarınları da dile getirmek isteyen Mayakovski’nin gür sesi, şiirlerinde “bar-bar badırır”; Ahmatova’nın şiirleri ise, tam tersine, sessizlikle yaratılmış gibidir.

Adladığında gözyaşları içine akar. Badırması da sessiz sözcüklerdir, öylesine ki, uyuyan bir çocuğu bile uyandırmaz. Yalnızca okuyucunun yüredini dadlar, sarsar, başkaldırtır.

İnsan (gerçekten) *tükenmez* ise, Ahmatova, bunun etten, kemikten ve yaratıcı güçten oluşan somut bir anıttır.

Bu kitapta, işte böylesi bir şairle tanışacaksınız. Onun, sekiz kitabından seçilmiş kırk altı şiiriyle ve *REQUIEM* adlı kitabının eksiksiz çevirisiyle...

Anna Ahmatova gibi şairler, umutsuzluğun umududur. Yayımlanma olanadı bulamadıklarında yazmayı, yaratmayı sürdürmeleri, şiirin, sözcüklerin gücüne inanmanın yanı sıra, direnmenin nice yolları oldudunu duyumsatır. Bu şiiri, çok edilgin, çok dolaylı dederlendirenler çıkabilir. Onları görür

gibiyim. Ama öte yandan bu “edilgin” denen yolun yolcularının, sürgünlerde, zıندانlarda geçen yıllarını da görür gibiyim. Hattâ başlarını dik tutma isteklerini, şiirlerini özgürce yazma çabalarını yaşamlarıyla ödediklerini de. Burda ya da orda. Dün ya da bugün. Ne önemi var? Bu onurlu kişilerin şiirleri, özünde ne kadar da birbirine benziyor.

Son söz her zaman şairindir. Ahmatova'nın bu kitapta yer almayan “Kahramanı Olmayan Şiirler” adlı kitabının önsözünün son dizelerini de işte bu inançla çevirdim.

“Durmadan yalan-yanlış, saçma sağan yorumlar geliyor kulağıma. Şiiri-mi daha anlaşılır kılmam yolunda telkinde bulunanlar bile var.

Hayır.

Yazdıklarımın üçüncü, yedinci, yirmi yedinci anlamı yok.

Şiirimi ne dediştirebilirim, ne de açıklayabilirim.

Yazılan yazılmıştır.”

Evet, yazılmış yazılmıştır.

Ne u-mutlu bunu diyen şaire!

FERİT EDGÜ

AKŞAM

1912

DURMA ORDA

Ellerim kasılıyordu koyu atkımın altında...

“Niçin bugün benzin soluk?”

Çünkü esrittim onu

Buruk hüznümle.

Nasıl unutmalı? Sarsılarak çıktı

Adzı acıyla çarpık

Koştum dokunmadan korkuluda

Kapıda eriştim anca

Soluk soluda seslendim: “Tüm bunlar geçici

Bir edlence; bırakırsan ölürüm.”

Gülümsedi, sonra, rahat, çıldırtıcı

“Hadi, dedi, durma orda, üşüyeceksin.”

Kiev, 8 Ocak 1911

KAPI YARI ARALIK

Kapı yarı aralık
İhlamurların kokusu...
Bir eldiven, bir kırbaç
Unutulmuş, bir masanın üzerinde

Gaz lambasının sarı aylası
Ortalıdı dinliyorum.
Niçin çekip gittin?
Anlayamıyorum...

Yarın sabah
Günlük güneşlik olacak
Ne güzel bu yaşam,
Uslu dur yüredim.

Çok bitkinsin,
Yavaş yavaş atıyorsun, boğuk
Biliyor musun, bir yerde okudum
Ölümsüzmüş ruhlarımız.

17 Şubat 1911

UYKUSUZ GECE

Ah! kapamadım kapımı,
Yakmadım mumlarımı,
Bir bilseydin, nasıl bitkindim,
Döşede uzanamayacak denli bitkin.

Batan güneşin ışınlarının
Çamların karası üzerinde sönmesi
Beni çılgına çeviren bir sesin tınısı
Tıpkı seninki, tıpkı.

Ve her şeyin bittidini bilmek
Yaşamın korkunç bir cehennem olduğunu,
Oh! nasıl da biliyordum
Bir gün döneceğini.

6 Şubat 1911

ANNA AHMATOVA

yaban balı özgürlük kokar

DÜNYA ŞİİRİ

“Öyle yazarlar, şairler vardır ki, onların yazdıklarını yaşamlarından; yazgılarını ülkelerinin somut gerçeklerinden soyutlayamazsınız. Dahası, içinde yaşadıkları koşulları, tarihsel dönemi, özel yaşamlarını bilmeden, yapıtlarını gerçek boyutları içinde algılayamazsınız. Anna Ahmatova bu tür şairlerdendir. 1960’larda, şiirlerini ilk okuduğum günden bu yana, ne zaman onun şiiriyle karşılaştıysam, aynı hüznü, aynı onanmaz acıyı, aynı burukluğu duydum yüreğimde...”

Ferit Edgü

Stalin döneminde Sibiryaya’ya değil, ama ülkesinin kültür ve sanat yaşamının dışına sürülen Anna Ahmatova (1889-1966), acısını içine gömen, sonra da sözcüklere döken bir şair. Rus edebiyatının bu benzersiz kadın şairinin sekiz kitabından seçilmiş kırk altı şiiriyle *Requiem* adlı kitabının eksiksiz çevirisini, *Yaban Balı Özgürlük Kokar* adı altında sunuyoruz.

ISBN 978-975-07-0919-7

9 789750 070919

<http://www.canyayinlari.com>